

توانمندسازی زنان روستایی از طریق تشکیل صندوقهای حمایت از توسعه فعالیت های کشاورزی

زهرا نامجویان شیرازی^۱، صدیقه عباسی^۲، مجتبی دهقانپور^۳

مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان شیراز، دفتر صندوق حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی شهرستان شیراز

Z_namjouyan@yahoo.com

چکیده

زنان نیمی از پیکره هر جامعه را تشکیل می دهند و رسیدن به توسعه برابر و پایدار در جامعه بدون توجه به این سرمایه عظیم اجتماعی میسر نمی باشد. زنان روستایی از فقیرترین اقشار هر جامعه می باشند که طی سالها از دسترسی به حداقل امکانات لازم محروم بوده اند و به دلیل عدم دسترسی به منابع لازم از مشارکت اجتماعی محروم گردیده اند. در این مقاله ضمن تشریح ضرورت و اهداف تشکیل صندوقهای اعتبارات خرد زنان روستایی و ارائه تصویری از وضعیت موجود صندوقهای خرد تشکیل شده همراه با ارائه اطلاعاتی از نحوه و میزان عملکرد این صندوقها، ضرورت تشکیل صندوق حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی در سطح شهرستان به عنوان گامی در جهت رفع نیاز زنان روستایی به اعتبارات مالی عنوان گردیده است. عملکرد این صندوقها در سالهای اخیر نشان داده تسهیلات ارائه شده توسط این صندوقها با شرایطی نظیر سهل الوصول بودن، تناسب تسهیلات با نیاز اعضا، محور قرار دادن تنگدستان روستایی، اتکا به منابع داخلی و مردمی، کارمزد کم و بدون نیاز به وثیقه های بانکی رایج، اعتبارات مورد نیاز زنان روستایی را در حد قابل قبولی برآورده ساخته است.

واژه های کلیدی: اعتبارات خرد، زنان روستایی، صندوق حمایت

^۱ کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، شاغل در شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی

^۲ کارشناس اقتصاد کشاورزی، مدیر عامل صندوق حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی شهرستان شیراز

^۳ دانشجوی دکتری ترویج کشاورزی

در دنیای کنونی نیل به اهداف توسعه بدون استفاده از ذخیره عظیم نیمی از پیکره جامعه یعنی زنان، امری غیر ممکن خواهد بود. در جامعه امروز ایران زنان نشان داده اند که توانایی ها و قابلیت های بالقوه فراوانی دارند و تحت شرایط مناسب می توانند مشارکت موثری در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور داشته باشند (کوشکی و همکاران، ۱۳۹۰).

یکی از شاخص های نوسازی اقتصاد ملی و توسعه اجتماعی، مشارکت زنان و نحوه ایفای نقش آنان در ساختارهای اقتصادی است. متأسفانه هنوز در جوامع مختلف، به دلایل گوناگون فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تعادل مطلوب و قابل قبولی در امر مشارکت عادلانه زنان در جهت توسعه و بروز خلاقیت ها و استعداد های آنان برقرار نشده است (امین پور، ۱۳۸۱ و فرهادی، ۱۳۸۰).

بررسی های انجام شده طی چند دهه گذشته نشان می دهد که زنان از امکانات لازم برای توانمندی و کاهش فقر برخوردار نیستند زیرا وجود موانع و محدودیت های فراوان بر سر راه تغییر و تحول پایگاه اقتصادی و اجتماعی زنان، هر گونه تلاشی را برای از بین بردن فقر آنان با مشکل مواجه ساخته است (خداوردی لو و بریمانی، ۱۳۸۸).

عوامل موثر بر مشارکت روستاییان در طرح های توسعه روستایی متنوع می باشد اما بطور کلی می توان گفت مهمترین جنبه گرایش به مشارکت در ایران، وجه سنتی آن هم در سطح خانواده، محلی و طایفه ای آن است. ضمن اینکه بیشترین تجلی مشارکت و گرایش به مشارکت در زمینه هایی مثل بهره برداری جمعی تجلی پیدا کرده است (زارع و میرباقری، ۱۳۹۱).

نگرش های فرهنگی رایج در کشورها عامل اصلی کناره گیری زنان از فعالیت های اجتماعی- اقتصادی شده است. لذا هنوز در بین زنان این احساس باقی مانده که آنان دارای موقعیت اجتماعی و اقتصادی درجه دوم هستند (غلامی، ۱۳۸۰). تغییر دیدگاه فرهنگی نسبت به اشتغال زنان می تواند مشارکت زنان را در جامعه تقویت کند (حسینی، ۱۳۸۰).

نوفل (۱۳۷۶) موانع اشتغال زنان را به سه دسته: موانع الف) فرهنگی- اجتماعی، ب) اقتصادی و ج) فردی- شخصیتی تقسیم کرده است. در خصوص موانع فرهنگی- اجتماعی به نگرش فلسفی جامعه (خانواده و همسر)، میزان تحصیلات همسر و درصد رقیبان مرد در مقابل زنان اشاره می کند. علیرغم تلاش جهانی برای وارد کردن زنان در جریان توسعه، هنوز در بسیاری از کشورهای جهان ایفای هرچه بهتر نقش زنان روستایی در فرآیند توسعه از جمله توسعه اقتصادی با موانعی روبروست. این موانع بخصوص در مورد زنان سرپرست خانوار بسیار محدود کننده است. عدم دسترسی زنان روستایی به عوامل تولید شامل زمین، اعتبار و خدمات توسعه ای و ترویجی مربوط به کشاورزی از جمله مهمترین مسائل یا موانع بر سر راه ایفای نقش زنان در توسعه اقتصادی است (حریقی، ۱۳۸۱).

رسیدن به توسعه برابر و پایدار در جامعه بدون در نظر داشتن زنان روستایی کشور، امری دست نیافتنی خواهد بود. امروزه کشورهای مختلفی از جمله ایران برای بهبود شرایط زنان اعم از شهری و روستایی، راهبردهای گوناگونی را به اجرا درآورده اند (ملاشاهی، ۱۳۹۰). توانمندسازی زنان یکی از این راهبردهاست که تنها به مفهوم بهره مندی زنان از مزایا و نتایج برنامه های توسعه نیست، بلکه مستلزم مشارکت فعلی آنان در اجرای برنامه ها و طرح های توسعه است (طالب و نجفی اصل، ۱۳۸۶). از جمله برنامه هایی که برای توسعه زنان در نظر گرفته شده است، تخصیص اعتبارات خرد بویژه در جوامع روستایی می باشد. اعتبارات خرد به عنوان یک گزینه می تواند سرمایه لازم را برای زنان ایجاد کند و همچنین عاملی برای حمایت از واحدهای کوچک بهره برداری، ایجاد فرصت های شغلی برای نیروی کار عظیم موجود در روستاها، جلوگیری از مهاجرت روستاییان و نهایتاً تعمیم عدالت اجتماعی باشد (ملاشاهی، ۱۳۹۰).

با ارزیابی و تجزیه و تحلیل مستمر طرح ها و سیاست های جاری توسعه می توان شرایطی را فراهم آورد که راه دستیابی و دسترسی زنان به منابع تولید و خدمات اجتماعی هموارتر گردد و با در نظر گرفتن شرایط اجتماعی و خانوادگی در هر جامعه ای می توان برای آنان موقعیتی فراهم ساخت تا دوشادوش مردان در درآمد سهیم و در تصمیم گیری ها شریک باشند (حیدری و خسروی، ۱۳۸۱).

اعتبارات خرد در کاهش فقر، بویژه به دو دلیل اهمیت دارند، یکی آنکه معمولاً اعتبارات بانکی بخصوص در کشورهای در حال توسعه به دلایل مختلف نصیب افراد فقیر نمی شود، و دیگر آنکه عواملی مثل وجود قدرت های انحصاری و یا بالا بودن نرخ بهره باعث شده است که منابع مالی غیر رسمی نیز نتوانند اعتبارات لازم را در اختیار قشر فقیر جامعه قرار دهند (طالب و نجفی اصل، ۱۳۸۶). نظام اعتبارات خرد یکی از راهکارهای مطرح شده در دو دهه اخیر به منظور تسریع فرآیند سرمایه گذاری و تقویت بنیادهای مالی و پس انداز در مناطق روستایی و نهایتاً توانمندسازی جوامع روستایی و فقرزدایی از طریق ارتقا بهره وری با تاکید بر بکارگیری اعتبارات خرد بوده است. اعتبارات خرد شامل تدارک خدمات مالی متناسب و در حد استطاعت مالی خانوارهای فقیری است که به خدمات مالی ارائه شونده از سوی موسسات مالی متداول دسترسی ندارند (Mathison, 2003). منظور از اعتبارات خرد عمدتاً اعتبارات کوچک و وام هایی است که از نظر مبلغ کوچک بوده و بدون دریافت وثیقه از طرف یک موسسه مالی به اقشار کم درآمد پرداخت می گردد. در خصوص مبلغ این اعتبارات بحث های مختلفی وجود دارد. در برخی از موارد به وام هایی با مبلغ کمتر از ۱۰۰ دلار و در بعضی موارد به وام های چند هزار دلاری نیز اعتبار خرد اطلاق می گردد. به نظر می رسد که این قبیل اعتبارات برای دو هدف عمده پرداخت می گردد. در مواردی که هدف، مبارزه با فقر و حمایت از اقشار آسیب پذیر جامعه به ویژه روستائیان است، مقدار آن اندک ولی در مواردی که کمک برای ایجاد شغل و حرفه و ایجاد فرصت شغلی در جوامع روستایی و شهری است، مبلغ آن افزایش می یابد.

تامین مالی خرد شامل خدماتی از قبیل وام، پس انداز، بیمه، خدمات انتقال وجه و دیگر امتیازات مالی است که معمولاً به مشتریان کم درآمد ارائه می شود. متقاضیان منابع مالی خرد معمولاً افراد فقیر و کم درآمد هستند. زنان سرپرست خانوار، زنان تنگدست، جوانان روستایی، صنعتگران و کشاورزان خرده پا و کسانی که درصدد ایجاد فعالیت خود اشتغالی هستند را می توان از آن جمله دانست. علاوه بر آن دنبال کردن اهداف عدالت اجتماعی و کمک به توزیع بهتر و عادلانه تر درآمد بین جوامع روستایی و جوامع شهری از اهداف و ویژگی های دیگر خدمات مالی خرد است. یکی از تجارب موفق در خصوص پرداخت تسهیلات مالی (اعتبارات خرد) به زنان فقیر مربوط به کشور بنگلادش با تاسیس گرامین بانک است. این بانک در سال ۱۹۷۶ با هدف کمک به توده های فقیر جامعه به ویژه زنان روستایی تاسیس شد. مجموع مطالعاتی که در خصوص گرامین بانک انجام شده است، حاکی از موفقیت آن در ایجاد اشتغال و فقرزدایی و روحیه اعتماد به نفس و خوداتکائی در زنان فقیر است (شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، ۱۳۹۳).

تاسیس بانک آما اختیار مالزی در سال ۱۹۸۷ در کشور مالزی با هدف ارائه تسهیلات اعتباری به توده های فقیر و زنان نمونه دیگری است. بررسی و ارزشیابی های انجام شده حاکی از نقش برجسته تسهیلات اعطائی آما اختیار در ایجاد اشتغال است (همان منبع).

اجرای طرح اعتبارات خرد با تمرکز بر صنایع کوچک توسط بانک توسعه صنایع کوچک هندوستان از جمله تجارب موفق در حمایت از زنان فقیر روستایی در این کشور است. در قالب این طرح، تسهیلات خرد به ویژه در اختیار زنان قرار گرفته و موفقیت های زیادی در زمینه اشتغال حاصل شده است. علاوه بر آن در این کشور در سال ۱۹۹۱، بانک خزانه داری هندوستان، طی بخشنامه ای به همه بانک های تجاری آنان را تشویق به استفاده از سازمانهای غیردولتی و گروه های مالی

خودیار به عنوان واسطه گران مالی برای ارائه اعتبارات خرد به فقرای روستائی به ویژه زنان کرد. در اجرای این پروژه هم اکنون بیش از چهل میلیون نفر از زنان فقیر روستائی از طریق تشکیل گروههای خود یار مالی به خدمات مالی خرد دسترسی پیدا کرده اند.

کشور نپال در حمایت از زنان فقیر از سال ۱۹۸۲ با همکاری یونیسف و صندوق بین المللی توسعه کشاورزی^۴ (IFAD) و سازمان های غیر دولتی، اعتبار و تسهیلات در اختیار زنان فقیر قرار می دهد، بررسی عملکرد این طرح نشان می دهد، این طرح تاثیر مثبتی در جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زنان بر جای گذاشته است (دفتر امور زنان روستائی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی ۱۳۹۲).

۲-هدف

۲-۱-هدف کلی

در این مقاله ضمن تشریح اهداف تشکیل صندوقهای اعتبارات خرد زنان روستائی، ضرورت تشکیل صندوق های حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستائی در سطح شهرستان به عنوان ابزاری برای توانمند سازی آنان بیان می شود.

۲-۲-اهداف اختصاصی

- ۲-۲-۱-تبیین اثرات تشکیل صندوق های اعتبارات خرد زنان روستائی
- ۲-۲-۲-تشریح کارکرد و مراحل تشکیل صندوق های حمایت از فعالیت های کشاورزی زنان روستائی
- ۲-۲-۳-بررسی اثرات متقابل جامعه زنان روستائی و صندوق های حمایت از فعالیتهای کشاورزی زنان روستائی

۳-روش تحقیق

روش استفاده شده در این پژوهش روش اسنادی و کتابخانه ای به همراه مروری بر منابع موجود و براساس تجربیات در حیطه تخصصی و زمینه کاری نگارندگان و شناخت نقاط قوت و ضعف و کسب نظرات و تجربیات کارشناسان و مدیران مربوطه بوده است.

۴-مرور پیشینه نگاشته ها

صندوقهای اعتبارات خرد از بدو تشکیل به عنوان یک الگو جهت گسترش اعتبارات خرد مورد توجه کارشناسان توسعه روستائی و اساتید حوزه های اقتصادی و اجتماعی دانشگاهی قرار گرفت. در این راستا تا کنون چندین مطالعه علمی در قالب رساله کارشناسی ارشد پیرامون اثر بخشی و عملکرد صندوقهای خرد در دانشگاههای مختلف انجام شده است که در اینجا به طور خلاصه به عنوان و نتیجه بعضی از این پژوهش ها اشاره می گردد.

⁴ International Found Agriculture Development

- پایان نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش علوم اجتماعی (گروه جامعه شناسی دانشگاه تربیت معلم) با عنوان: " بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش زنان روستایی به مشارکت در صندوق اعتبارات: مطالعه موردی استان مازندران (سال ۱۳۸۵) " توسط سرکار خانم اکرم السادات میر باقری
- پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی (دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز) با عنوان: " بررسی اثر اعتبارات خرد به فقر: مطالعه موردی صندوق های اعتبارات خرد زنان روستایی و گروه های مالی خودیار در استان فارس (اسفندماه سال ۱۳۸۶) " توسط سرکار خانم زهرا طیبی
- موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی
- دفتر آموزش و پژوهش استناد/ری تهران عنوان: " بررسی اثر بخشی صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در بهبود زندگی آنان در استانهای خراسان رضوی، کرمانشاه، مازندران و هرمزگان از دیدگاه زنان عضو " پژوهشگر: مهتری مداحی گیوی پاییز ۱۳۸۶
- پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی (دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی و دانشگاه سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۸۸) با عنوان: " بررسی مؤلفه های توانمندسازی زنان روستایی دهستان لکستان شهرستان سلماس " توسط سرکار خانم سهیلا خداوردی لو
- نتایج حاصل از این پژوهش ها نشان می دهد که:
- ارتقای آگاهیهای اجتماعی و آگاهی نسبت به فعالیتهای صندوق در بین زنان روستایی و خانوادههای آنان موجب افزایش مشارکت و گسترش طرح می شود.
- با توجه به یافته های حاصل از بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش و ایجاد سیستم اعتبارات خرد می توان عنوان کرد که در گروه زنان و گروه خودیار مالی و در کل گروهها، فقر بر عضویت در برنامه ها اثر مثبت و معنی دار دارد.
- در صندوق اعتبارات خرد زنان، اعتبارات پرداختی بر درآمد خانوار اثر مثبت دارد.
- اعتبارات پرداختی با افزایش درآمد خانوار در کاهش فقر آنان مؤثر بوده است. در نهایت ذکر شد اعتبارات پرداختی با افزایش درآمد زنان سرپرست خانوار باعث کاهش فقر خانوارهای دارای سرپرست زن شده است.
- رضایت فرزندان مهمترین عاملی است است که از عضویت در طرحها ناشی می شود.
- مشارکت زنان در این گروهها چشمگیر است اما آموزش بیشتر و آشنا کردن افراد با کارهای تولیدی مسیر را برای اشتغال، سرمایه گذاری و پس انداز بیشتر فراهم خواهد کرد.
- دسترسی آسان و عدم نیاز به وثیقه مهمترین عامل عضویت در گروهها می باشد.
- کوتاه بودن مدت زمان میان درخواست و اخذ وام نیز دلایل بعدی جهت عضویت در گروهها عنوان شده است.
- بین زنان عضو و غیر عضو صندوق اعتبارات خرد از لحاظ توانمندی اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی تفاوت معنی داری وجود دارد.
- توانمندسازی اقتصادی اعضا، به این شکل که اعضای صندوقهای اعتبارات خرد با داشتن درآمد و پس انداز مستقل، دسترسی به منابع و تسهیلات، قدرت باز پرداخت وام و ... از زنان غیر عضو که اکثرا دسترسی به تسهیلات (اعم از بانکی و غیر بانکی) و نیز پس انداز و درآمدی ندارند، توانمندتر بوده اند
- توانمندسازی خانوادگی، زنان عضو صندوق اعتبارات خرد با داشتن قدرت تصمیم گیری بیشتر در مورد مسائل مختلفی همچون تحصیل، اشتغال، ازدواج و ... نسبت به زنان غیر عضو از توانمندی خانوادگی بالاتری برخوردارند.

-اعضای صندوق اعتبارات خرد با داشتن حضور اجتماعی بیشتر، عضویت در سازمان های رسمی و غیر رسمی، حضور در شوراها و اسلامی و شرکت در مجالس مذهبی و غیر مذهبی از توانمندی اجتماعی بالاتری نسبت به زنان روستایی غیر عضو برخوردارند.

-صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بهداشتی در زندگی زنان روستایی تأثیر گذاشته است.

-مقایسه بین مشارکت اجتماعی زنان قبل و بعد از عضویت نشان می دهد در همه زمینه ها میزان مشارکت افزایش پیدا کرده است.

-در نتیجه در سطح اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت که اعتبارات خرد باعث توانمندسازی اقتصادی زنان عضو (صندوقهای اعتباری خرد) دهستان لکستان شهرستان سلماس شده است.

-بین اعتبارات خرد و توانمندسازی روانی (اعتماد به نفس) زنان دهستان لکستان رابطه معناداری وجود دارد.

هم چنین در تحقیقات پینچا (Pincha, 2008)، ادانل (O'donnell, 2009)، و ماتیسون (Mathison, 2003) مبنی بر تأثیر اعتبارات خرد در حل مشکلات مالی، نتایج نشان داد که زنان نه تنها توانسته اند بدهی و مخاطراتی همچون درمان بیماره ها را از سر بگذرانند، بلکه عده ای با اعتبارات خرد به کارآفرینی نیز روی آورنده اند و از این رهگذر، در کسب درآمد برای خانواده ی خود موثر واقع شده اند.

نزدیک به سه دهه است که تامین مالی خرد به عنوان یکی از ابزارها و روشه های توسعه اقتصادی برای اقشار پایین جامعه بخصوص زنان روستایی مورد استفاده قرار گرفته و تقریباً در اغلب کشورهای جهان رایج شده است، به طوریکه بانک جهانی نشریه ای تحت عنوان انقلاب تامین مالی خرد انتشار داده است (Shivads,2004).

دسترسی زنان به اعتبارات، منجر به افزایش سطح درآمد آنان، دسترسی به شبکه های اطلاعات و بازار، ارتقاء جایگاه زنان در مشارکت اقتصادی خانواده، افزایش مشارکت آنها در تصمیم گیری در مورد هزینه های خانوار و بهبود دیدگاه عمومی زنان در مورد نقش زن در خانواده و جامعه می گردد و به این ترتیب مشارکت آنها در تصمیم گیری در نهادهای اجتماعی - سیاسی و حتی در خانواده ارتباط مستقیمی با مشارکت آنان در امور اقتصادی دارد (Mayox,1997).

به اعتقاد خانی (۱۳۸۱) اثرات اعطاء وام به زنان روستایی، شامل رفاه، کارآیی، برابری و توانمندی می باشد.

دیهم و وهابی (۱۳۸۲) دو رهیافت عمده کارآفرینی و حمایتی را برای توانمندسازی زنان ارائه می دهند:

- رهیافت کارآفرینی: در این رهیافت، دسترسی به اعتبار برای زنان دارای توان کارآفرینی امکان پذیر می شود. ایجاد اشتغال برای خود یا فرصت های شغلی برای دیگران و نیز درآمدزایی از اهداف این رهیافت است.
- رهیافت حمایتی: در این رهیافت، که سازمان ملل مطرح کرده است، دسترسی به اعتبار لزوماً به معنای کارمولد نیست و امکان دسترسی زنان به اعتبار با هدف کاهش فقر و تامین حداقل ها در حدی فراهم می شود که زنان فقیر توان بازپرداخت آن را داشته باشند.

اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان فقیر عاملی مهم تلقی می شود و عقیده بر این است که زنان، چه در سطح خرد و خانواده و چه در سطح کلان عناصر مهم تغییر در راستای توانمندی اقتصادی و اجتماعی به شمار می روند (طالب و نجفی، ۱۳۸۶).

نتایج تحقیق بریمانی و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که دسترسی زنان روستایی به اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی آنان نقش مثبت داشته و از طرفی باعث بالا رفتن اعتماد به نفس این زنان گردیده است.

رحمانی (۱۳۸۶) نیز معتقد است که شبکه خرد وام دهی توانسته به افزایش توانمندی های روانی و اجتماعی زنان عضو نسبت به زنان غیر عضو کمک نماید.

بریمانی و همکاری (۱۳۹۱) عنوان می کنند که نظریه توانمندسازی برای زنان روستایی ایران با راهبرد اعتبارات خرد و با ایجاد و تشکیل تعاونی های خود اشتغال محلی زنان، صندوق های تامین اعتبار و آموزش و ترویج جهت تغییر فرهنگ قابل پیاده کردن است. یافته های پژوهش آنها نشان می دهد که اعطای تسهیلات اعتبارات خرد موجب توانمندسازی زنان عضو نسبت به زنان غیر عضو از طریق افزایش درآمد و اعتماد به نفس در نواحی روستایی و دهستان لکستان شهرستان سلماس گردید. همچنین در بالا بردن میزان مشارکت و افزایش میزان کارایی زنان، تغییر نگرش مردان نسبت به توانایی زنان و بعضاً تشویق آنها از طریق کمک تأثیرگذار بوده است.

دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۲) ویژگیهایی اعتبارات خرد را شامل سهل الوصول بودن دریافت این اعتبارات، تناسب اعتبار با نیاز گیرندگان آن؛ محور قرار داشتن گروههای کم درآمد به ویژه تنگدستان روستایی، اعمال نرخ بهره هایی که هزینه های موسسه تامین مالی خرد را پوشش دهد، پائین بودن نرخ بهره در مقایسه با نرخ بازار غیر رسمی روستایی، اتکا هرچه بیشتر به منابع مردمی تا اتکا به منابع دولتی و یارانه ای می داند.

۵- دسترسی زنان به اعتبارات

در چهار دهه اخیر زنان به طور بی سابقه ای وارد بازار نیروی کار جهانی شده اند. دفتر بین المللی کار اعلام کرده است که در ۱۹۵۰ حدود ۳۳۴ میلیون نفر زن به طور اقتصادی فعال بوده اند. در ۱۹۷۵ این رقم به ۵۷۶ میلیون نفر افزایش یافت و در ۱۹۹۰ حدود ۸۲۸ میلیون نفر زن یعنی ۳۶ درصد نیروی کار جهان، شاغل بوده اند. فشار به زنان برای کسب درآمد و رواج نقدینگی در پی گسترش شهرنشینی در دهه های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ به دنبال فشار و رکود و بازسازی اقتصادی که بر میلیون ها نفر تاثیر گذاشت، بیشتر شده است. کالاهای ماشینی و کالاهای وارداتی حتی در اقتصادهای معیشتی جایگاهی ثابت پیدا کرده است. نهاده های کشاورزی مانند آفت کش ها، کودها و سموم و خودروهایی موتوری اکنون در خانواده های فقیر به صورت ضروری در آمده و به نیازهای خانواده ها برای کسب نقدینگی افزوده شده است. در اکثر مناطق آمریکای لاتین و آفریقا رکود اقتصادی و برنامه های تعدیل ساختاری، زنان را وادار به ورود به بازار کار کرده تا کاهش درآمد خانوار ناشی از ضررهای بیکاری مردان، کم شدن درآمدها و آثار تورم را جبران کنند (دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

مطالعات انجام شده در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، نشان می دهد که زنان به طور کلی نسبت بسیار کوچکی از مشتریان بانک ها را تشکیل می دهند. برای مثال مطالعه ای که در مورد سی و هشت شعبه بانک های عمده هند صورت گرفته است نشان داد که در یک سال تنها ۱۱ درصد از وام گیرندگان این بانک ها زن بوده اند. علاوه بر این، مقدار اعتباری که به زنان پرداخت شده به طور نامناسبی اندک بوده است. روی هم رفته زنان که ۱۱ درصد کل وام گیرندگان را تشکیل می دادند، تنها ۸ درصد کل وام های پرداخت شده را دریافت کرده اند. این امر تا حدی به دلیل ماهیت فعالیت های اقتصادی زنان است که عمدتاً گرایش به کارهای کوچک دارند و نسبت به فعالیت های مردان به سرمایه کمتری نیاز دارند. هرچند به احتمال زیاد بانک ها عمداً مقدار وامی را که به زنان می دهند به منظور تحقق این هدف که به تعداد بیشتری وام پرداخت کنند محدود می کنند (همان منبع).

مطالعات انجام شده در روستاهای نمونه چهار استان آذربایجان شرقی و غربی، اردبیل و کردستان در سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد که ۶۹۹ نمونه مورد بررسی فقط ۴۵ نفر از همسران سرپرست خانوار یعنی ۶/۴ درصد دارای دفترچه پس انداز بانکی هستند که این نسبت نشان دهنده فاصله زیاد زنان با مردان در این مقوله است. هم چنین این مطالعه نشان می‌دهد که تنها ۱/۵ درصد از همسران و فرزندان اول خانواده های نمونه به منابع رسمی و غیررسمی اعتبار دسترسی داشته اند (شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، ۱۳۹۳).

در بررسی عوامل و علل محدودیت دسترسی زنان به اعتبار از منابع رسمی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- هزینه های معاملاتی
- تداخل ساعات کار بانک ها با وظائف خانه داری زنان
- نیاز به ضمانت
- قوانین و مقررات پیچیده بانکی
- محدودیت های اجتماعی و فرهنگی (شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، ۱۳۹۳).

۶- صندوق های اعتبارات خرد، اصول و ویژگی های آن

گروهی از زنان روستایی به تعداد ۲۰ تا ۵۰ نفر که به طور داوطلبانه گرد هم می آیند و هر ماه مبلغ مشخصی پول رادر یک صندوق مشترک پس انداز می کنند. اعضای صندوق بر اساس تشخیص و اولویت های خود از منابع تجمیعی در صندوق مشترک به اعضای خود وام پرداخت می کنند. هر عضو با توجه به نیاز و شرایط از وام دریافتی جهت امور تولیدی، معیشتی و اضطراری استفاده می کند و وام را همراه با کارمزد مربوطه به صورت اقساطی و یا یکجا به صندوق باز پرداخت می کند. عموماً خانوارهای فقیر برای ارائه وثیقه وام از دارایی های مادی برخوردار نیستند و از این روست که اعتبارات خرد به صورت جایگزین برای آنها گسترش داده می شود. معمول ترین شکل جایگزینی وثیقه به صورت تشکیل گروه هایی از وام گیرندگان است که اعضا هر گروه وامهای یکدیگر را تعهد می کنند و بدین ترتیب، تعهدات مشترک ایجاد می شود (Mathison, 2003:2). با توجه به استمرار پس انداز ماهانه و دریافت کارمزد وامها، به تدریج مبلغ صندوق مشترک افزایش یافته و صندوق وامهای بزرگتری را به اعضا پرداخت می کند. ادامه این روند باعث توانمندی زنان روستایی در زمینه تصمیم گیری های جمعی، هزینه کرد وام ها در راستای فعالیت های کشاورزی و ضمانت زنجیره ای وام ها توسط خودشان می گردد. مهمترین اصول و ویژگیهای صندوقهای اعتبارات خرد عبارتند از:

- تشکیل صندوقهای خرد بر اساس اصل تقاضا محوری
- پس انداز محور بودن(پذیرش اصل تدریجی تجمیعی)
- مدیریت صندوق بر اساس خرد جمعی-تعاون و همکاری-هم افزایی-وفاق و همبستگی
- ترجیح منافع جمع به منافع فرد
- خودگردانی و تکیه به منابع خودی
- سازمان یافته (دارای اساسنامه-هیات مدیره-تفاهمنامه پس انداز- تشکیل جلسات و ...)
- حضور افراد همسان-همدل-همدرد با وفاق و بدون نفاق

-تصمیم‌گیری و مسوولیت مشترک

-آموزش و ظرفیت‌سازی سنگ‌زیربنای توانمندسازی

-تشکیل صندوق بر اساس مواد آموزشی استاندارد توسط افراد آموزش دیده

-اصل نظارت اعضا بر فعالیت دیگران و بکارگیری فشار هم‌قطار در پیشبرد امور صندوق (دفتر امور زنان روستایی و

عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

۷- نتایج و تأثیر صندوقها بر خانوار روستایی و اثرات اجتماعی - اقتصادی صندوقهای اعتبارات خرد

فرایند تشکیل صندوق از ابتدا با رویکرد جلب مشارکت زنان در امر برنامه‌ریزی و توانمندسازی آنان همراه است. بنابراین از منظر برنامه‌ریزان توسعه، صندوق تنها یک منبع مالی نیست. بلکه یک سازه اجتماعی است و انتظار می‌رود کارکردهای اجتماعی نیز داشته باشد. در این صندوق‌ها هدف آن است تا با بهره‌گیری از فرهنگ همیاری و کمک به هم‌نوع که در روستاها وجود دارد، و نهادینه کردن فرهنگ پس‌انداز و به‌کارگیری آن در فعالیت‌های اقتصادی، زمینه مساعدتری برای انجام فعالیت‌های مشارکتی فراهم شود. ضمانت‌زنجیره‌ای در بین زنان روستایی، فرصتی است برای افزایش سرمایه اجتماعی و تقویت اعتماد متقابل. اگر چه به‌طور معمول فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی زنان قابل تفکیک نیست ولی در گیر شدن در یک فعالیت مستقل اقتصادی با ساز و کارهای رسمی و تعریف شده، موجب افزایش اعتماد به نفس در اعضا می‌شود و این باور را در آنها تقویت می‌کند که ریسک‌پذیر باشند و از ورود به فعالیتهای جدید نهراسند (دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

با توجه به این که صندوق‌های اعتبارات خرد در ایران برای زنان محروم و فقیری که امکان استفاده از سایر منابع را ندارند طراحی شده است، بنابراین وام‌های پرداختی عمدتاً وام‌تولیدی است که برای راه‌اندازی یا گسترش فعالیت اقتصادی متناسب با شرایط زندگی آن‌ها صرف می‌شود. با توجه به ضعف مالی زنان و ناچیز بودن آورده دولتی، این وام در سال‌های اولیه تشکیل صندوق اندک است. زنان روستایی با استفاده از این وام اقدام به خرید چند راس دام، تعداد محدودی کندو، اجاره زمین برای کشت و کار یا خرید پیاز گیاهان با ارزش مانند زعفران یا سایر بذور می‌کنند و از این طریق با گسترش دادن فعالیت‌های موجود تا حدودی به اقتصاد خانواده کمک می‌نمایند. از آن‌جا که وام‌های خرد عموماً صرف کارهایی می‌شود که بازده آنها سریع و زود هنگام است، زنان تأثیر آن را در بهبود زندگی خود، هر چند اندک، احساس می‌کنند. به دلیل اندک بودن وام در بعضی از مناطق، آنها به‌طور گروهی وام می‌گیرند تا بتوانند به‌طور مشترک فعالیت نمایند (دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

از طرفی بررسی تعداد و مبالغ وام‌های پرداختی توسط صندوقهای خرد نشان می‌دهد که این صندوقها با بکارگیری ساز و کار مشارکتی و بدون کمترین هزینه حجم بالایی از کار را از دوش موسسات رسمی مثل بانکها برداشته‌اند و در کنار تأمین سرمایه از محل پس‌اندازهای ناچیز به پس‌انداز ملی و افزایش بهره‌وری کمک نموده‌اند. نکته حایز اهمیت آن است که بازپرداخت وامها در این صندوقها همیشه صد درصد بوده است و این یکی از نکات بسیار موثر در موفقیت این صندوقها به شمار می‌رود (دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

با توجه به موارد فوق‌الذکر، اثرات تشکیل صندوق‌های اعتبارات خرد عبارتند از:

- افزایش سطح درآمد زنان روستایی

- افزایش دستیابی زنان و دختران روستایی کم‌درآمد به تسهیلات مالی

- ایجاد زمینه های لازم برای توسعه مشاغل خانگی
- ترویج فرهنگ پس انداز در بین زنان روستایی
- تقویت مشارکت زنان روستایی در فعالیت های اجتماعی و اقتصادی
- افزایش حس اعتماد به نفس
- ظرفیت سازی جهت اجرای سایر فعالیت های جمعی و گروهی
- بهبود شرایط و محیط کار زنان روستایی
- پرداخت وام در راستای فعالیت های کشاورزی و تولیدی (دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

۸- کاستی ها و مشکلات صندوقهای اعتبارات خرد

- عدم ارتباط صندوقها با منابع مالی رسمی
- خطر عدم شفافیت مالی در صندوقهای خرد
- عدم وجود یک ارتباط شبکه ای بین صندوقها
- کمبود امکانات دولتی در استمرار نظارت و آموزش صندوقهای خرد
- وجود نخبه گرایی در صندوقهای خرد، به این معنی که وجود افراد نخبه حضور و مشارکت دیگر اعضا صندوق خرد در فعالیت های اجتماعی را تحت الشعاع قرار خواهد داد.
- عدم پویایی و نرسیدن به بلوغ در بعضی از صندوقها
- انتظارات بیش از حد از دولت
- عدم وجود یک مکانیزم قابل دفاع نرخ بهره در صندوقها
- عدم وجود تنوع در بازپرداخت اقساط وام ها به دلیل عدم اطلاع از نرخ بهره و میزان آن
- عضویت تعداد بیش از ۵۰ نفر در یک صندوق
- فراموش شدن مبانی؛ فرضیات و اقدامات مورد نیاز در یک صندوق
- مشکل حسابداری در صندوقهای خرد
- عدم بکارگیری موثر مکانیزم فشار هم قطار در بازپرداخت وامها (دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۲).

۹- صندوقهای حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی شهرستان

- صندوقهای اعتبارات خرد زنان روستایی تاکنون علیرغم تنگناهای موجود از موفقیتهای چشم گیری برخوردار بوده است. صندوقها اگرچه شکل موثری از زنان را بوجود آورده ولی به دلیل عدم ثبت قانونی قادر به ایجاد ارتباط با منابع رسمی تامین مالی مثل بانک ها نیستند و از مزایای طرحها و پروژه های حمایتی نظام در مورد زنان بی بهره مانده اند.
- از طرفی با توجه به تجربیات گذشته، ثبت قانونی این صندوقها در قالب شرکت های تعاونی و یا سهامی به دلیل ضعف بنیه مالی و اعمال قوانین و مقررات قانونی منجر به تحمیل هزینه های اضافی بر آنها و دور شدن از اهداف خود که همانا خوداتکائی و خودباوری هست خواهد گردید.

بنابراین جهت حل مشکل موجود و فراهم کردن زمینه های رشد و تقویت این صندوقها و در نهایت پایداری آنها به عنوان یک موسسه مالی واسطه ای باید مکانیسمی طراحی می شد که ضمن حفظ ویژگیهای عمده صندوق ها شامل غیررسمی بودن، پس انداز محور بودن، مشارکت جمعی در تصمیم گیری ها و.... قابلیت ارتباط با منابع مالی رسمی جهت دسترسی به منابع مالی بیشتر فراهم گردد.

با توجه به قانون تشکیل صندوق های حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی و ایجاد صندوقهای غیردولتی در سطح ملی، منطقه ای و محصولی تصمیم گرفته شد صندوق غیردولتی زنان شهرستان به صورت قانونی و با مشارکت اعضای صندوقهای اعتبارات خرد زنان به وجود آید. تشکیل چنین صندوقی می تواند ضمن فراهم کردن منابع مالی دولتی برای صندوقهای خرد امکان دسترسی آنها به منابع بانکی را نیز فراهم نماید. بر همین اساس در سال ۸۹ و ۹۰ صندوقهای زنان شهرستان به عنوان پایلوت در ۱۰ شهرستان شامل شهرستان های مرودشت، بندرعباس، شیراز، درمیان، زابل، سلماس، ارومیه، سرایان، استهبان و بوشهر تشکیل گردید تا در صورت موفقیت به عنوان یک طرح ملی در سطح شهرستانهای حائز شرایط کشور گسترش یابد.

۱۰- هدف از تشکیل صندوق های حمایت از توسعه فعالیت های کشاورزی زنان روستایی

- تشکیل صندوق غیردولتی از زنان روستائی به صورت قانونی و رسمی
- تامین ۴۹٪ منابع مالی سهم دولت در تشکیل سرمایه صندوق شهرستان
- تقویت سرمایه صندوقهای خرد و در نتیجه دستیابی اعضای آنها به منابع مالی بیشتر و گسترش فعالیت آنها در جهت ایجاد اشتغال پایدار
- فراهم شدن زمینه مشارکت زنان روستائی در سطوح بالاتر مدیریت و تصمیم گیری
- نظارت بر عملکرد و فعالیت صندوقهای خرد توسط صندوق شهرستان و در نتیجه کاهش نقش دولت در فعالیت صندوقها
- فراهم کردن امکان آموزش صندوقهای خرد در مورد انجام فعالیت های مالی نظیر طرح نویسی، ثبت دفاتر مالی، محاسبه نرخ بهره، نحوه پرداخت وام و غیره براساس اصول علمی و بانکی در جهت خودکفائی عملیاتی و مالی صندوق ها و در نتیجه پایداری آنها
- توانائی تشکیل صندوقهای خرد جدید در روستاهای مستعد و حائز شرایط شهرستان
- فراهم کردن امکان آموزش اعضای صندوقهای خرد به منظور افزایش آگاهی و مهارت آنها در اجرای فعالیت های کسب و کار
- ایجاد انگیزه در اعضای صندوقهای خرد جهت افزایش مبلغ پس انداز و در نتیجه افزایش سرمایه صندوق خرد
- فراهم کردن امکان تضمین صندوقهای خرد نزد منابع رسمی مالی نظیر بانکها جهت استفاده از منابع بانکی
- فراهم کردن حمایت و پشتیبانی نهاد ها و ارگانهای سیاسی و اقتصادی شهرستان نظیر فرمانداری و
- امکان ارزیابی صندوق شهرستان و رفع نقاط ضعف آن جهت تعیین الگوئی مناسب برای گسترش (شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، ۱۳۹۳).

۱۱- روش تشکیل صندوق حمایت از توسعه فعالیت های کشاورزی زنان روستایی شهرستان

صندوقهای خرد حائز شرایط و داوطلب مجموع سرمایه خود را به عنوان سهام به صندوق شهرستان که با توجه به اساسنامه نمونه صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری تشکیل گردیده منتقل می‌کنند. کلیه اعضای صندوق های خرد به عنوان سهام دار صندوق شهرستان وارد می‌شوند. از هر صندوق خرد دو نفر به عنوان نماینده و وکیل اعضای خود به عنوان هیئت موسس صندوق شهرستان فعالیت ثبت قانونی صندوق شهرستان را پیگیری می‌کنند. پس از تشکیل و ثبت قانونی صندوق شهرستان، اقدامات لازم جهت تامین ۴۹٪ سهم دولت از شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی به عمل می‌آید و در نتیجه صندوق شهرستان با سرمایه ای حدوداً دو برابر مجموع سرمایه صندوقهای خرد تشکیل می‌گردد. صندوقهای خرد به فعالیت معمول خود به ویژه پس انداز ادامه می‌دهند. صندوق شهرستان با توجه به میزان سرمایه هر صندوق خرد و طرحهای پیشنهادی آنها مبلغی بین ۱/۷ تا ۱/۹ برابر سرمایه صندوق خرد به آن وام می‌دهند. صندوق خرد با توجه به اساسنامه و مقررات خود، خرده فروشی وام را انجام داده و به هر عضو خود براساس تصمیم خود وام پرداخت می‌نماید. مجمع عمومی صندوق شهرستان توسط نمایندگان و وکلای صندوقهای خرد تشکیل می‌گردد (شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، ۱۳۹۳).

۱۲- مراحل تشکیل صندوقهای حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی شهرستان:

۱۲-۱- انتخاب صندوقهای حائز شرایط

- برای تشکیل صندوق شهرستان، صندوقهای اعتبارات خرد روستائی که شرایط ذیل را داشته باشند انتخاب می‌شوند:
- حداقل یکسال از تاریخ تشکیل آنها (اولین فعالیت پس اندازی گروهی) گذشته باشد.
 - روند پس اندازهای اعضا به طور ماهانه به طور مستمر ادامه یافته باشد.
 - وامهای پرداختی صندوقها به صورت ۱۰۰٪ بازپرداخت شده باشد.
 - صندوق خرد دارای دفاتر مالی قابل قبول باشد و کلیه عملیات مالی آن شفاف باشد.
 - جلسات ماهانه و یا دو هفته یکبار اعضای صندوق به طور منظم برگزار شده باشد.
 - به حد کافی وفاق بین اعضا وجود داشته باشد و گروه اختلافات خود را حل کرده باشند.
 - تصمیمات گروه به طور جمعی اتخاذ شده باشد و اعضا در تصمیم گیریها مشارکت فعال داشته باشند و از نخبه گرایی در تصمیم گیریها پرهیز کرده باشند.
- چنانچه صندوقها بعضی از شرایط را احراز نکنند در صورت امکان فرصتی سه ماهه به آنها داده میشود تا نقائص خود را برطرف سازند.

۱۲-۲- انتخاب نمایندگان توسط هر صندوق

پس از آموزش صندوقها، هر صندوقی که داوطلب حضور در صندوق شهرستان باشد دو نفر از اعضای خود را طی یک صورتجلسه با امضای همه اعضا به عنوان اعضای هیئت موسس معرفی می‌نماید.

۱۲-۳- جمع آوری سرمایه صندوقها

صندوقهای داوطلب بلافاصله وام دهی به اعضا را متوقف و نسبت به جمع آوری سرمایه صندوق که به صورت وام در نزد اعضا می باشد اقدام می نمایند. بدیهی است هر صندوق با موافقت اعضا باید تلاش نماید تا تمام وام های پرداختی زودتر از موعد مقرر بازپرداخت شود تا هرچه سریعتر سرمایه انباشه هر صندوق نقد گردد.

۱۲-۴- آموزش اعضای هیئت موسس

اعضای انتخابی هر صندوق و یا تعدادی از آنها به عنوان هیئت موسس تشکیل صندوق شهرستان تعیین می گردند. هیئت موسس در ارتباط با کارشناس مسئول شهرستان و یا نماینده سازمان مردم نهاد از آموزش های لازم برای تنظیم فرمهای مربوطه و جمع آوری اطلاعات در مورد سرمایه های جمع آوری شده، تنظیم اساسنامه و پیگیری تصویب شرکت با هماهنگی شرکت مادر تخصصی برخوردار می گردند.

۱۲-۵- پیگیری و تصویب صندوق شهرستان

هیئت موسس پس از تنظیم فرمهای مربوطه و ارائه اطلاعات لازم به شرکت مادرتخصصی، موضوع تصویب شرکت (صندوق) شهرستان را به مرحله اجرا در می آورد.

۱۲-۶- انتقال سرمایه های صندوق های خرد به صندوق شهرستان

کلیه اعضای صندوقهای خرد به عضویت صندوق شهرستان در می آیند لیکن سرمایه هر صندوق به نام سهام صندوق خرد توسط دو نفر از اعضای صندوقها که نمایندگی و وکالت بقیه اعضا را به عهده دارند به صندوق شهرستان منتقل می شود. کلیه عملیات مالی صندوقهای خرد نزد صندوق شهرستان توسط این دو نفر نماینده هر صندوق انجام می شود. مجمع عمومی صندوق شهرستان نیز با شرکت نمایندگان هر صندوق خرد انجام می شود.

۱۲-۷- پیگیری جهت تامین ۴۹٪ سهم دولت در صندوق شهرستان

پس از تشکیل صندوق شهرستان و جمع شدن سرمایه صندوقهای خرد، هیئت موسس و یا هیئت مدیره صندوق برای تامین ۴۹٪ سهم دولت از شرکت مادر تخصصی اقدام لازم را به عمل می آورند.

۱۲-۸- معرفی نماینده دولت در هیئت مدیره صندوق شهرستان

از آنجا که برای حفظ و نظارت بر کاربرد منابع دولتی باید یک نماینده دولت در هیئت مدیره صندوق شهرستان حضور داشته باشد می توان مدیر شهرستان و یا کارشناس مسئول ترویج به عنوان نماینده دولت در صندوق شهرستان معرفی گردد.

۱۲-۹- وام دهی صندوق شهرستان به صندوقهای خرد روستایی

پس از تجمیع سرمایه صندوقهای خرد و تامین سهم دولت در صندوق شهرستان، وام دهی به صندوقهای خرد شروع می گردد. هر صندوق خرد با توجه به طرحها و پروژه هایی که به تصویب اعضای صندوق خرد و هیئت مدیره صندوق شهرستان رسیده باشد می تواند تا ۱/۹ برابر سرمایه خود از صندوق شهرستان وام دریافت نماید.

تقاضای وام هر صندوق خرد توسط دو نفر از نمایندگان آن در صندوق شهرستان انجام می‌شود و پس از تصویب طرحها، مبلغ وام به حساب صندوق خرد که با امضاء دو نفر نماینده قابل برداشت است واریز می‌گردد.

۱۰-۱۲- تضمین وام های پرداختی به صندوق خرد

در رابطه با ضمانت وام، جهت سهولت دریافت وام سپردن سفته به اندازه ۱/۲ برابر مبلغ تسهیلات با امضاء عضو درخواست دهنده و امضاء نمایندگان صندوق خرد اجرا می‌گردد.

۱۱-۱۲- خرده فروشی وام توسط صندوق خرد

وام واریز شده به حساب صندوق خرد با تصویب اعضا و هیئت مدیره هر صندوق خرد به سایر اعضای صندوق پرداخت میشود. میزان پرداختی به هر عضو با توافق اعضای صندوق خرد و یا نمایندگان آنها انجام میشود و صندوق شهرستان بر آن نظارت عالی خواهد داشت.

۱۲-۱۲- بازپرداخت وام به صندوق شهرستان

صندوق خرد روستایی اقساط دریافتی از اعضا را به صورت اقساطی و یا یکجا به حساب صندوق شهرستان واریز می‌نماید.

۱۳-۱۲- افزایش سرمایه صندوق شهرستان

از آنجا که سرمایه هر صندوق خرد به خاطر تجمع پس اندازها و دریافت بهره‌های دریافتی به تدریج افزایش می‌یابد، صندوق شهرستان در مقاطع شش ماهه و یا یکساله می‌تواند افزایش سرمایه خود را اعلام و به نسبت آن سهم شرکت مادر تخصصی را طلب نماید.

۱۴-۱۲- تضمین صندوقهای خرد نزد بانکها

با توجه به اینکه صندوق شهرستان یک تشکل قانونی و حقوقی می‌باشد و به تدریج توان مالی بیشتری پیدا می‌کند می‌تواند در مواقعی که صندوقهای خرد به اعتبار بیشتری نیاز دارند آنها را به بانک‌ها معرفی و تضمین وام آنها را به عهده گیرد

۱۳- نحوه تعامل بین صندوقهای خرد روستایی و صندوق شهرستان

صندوق شهرستان تشکلی است قانونی که بر اساس ماده ۱۲ قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی تشکیل می‌گردد. این ماده عنوان می‌کند: "وزارت جهاد کشاورزی موظف است در جهت حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نسبت به تشکیل صندوقهای حمایت از توسعه بخش کشاورزی با مشارکت تولیدکنندگان اقدام نماید." صندوق دارای شخصیت حقوقی و استقلال اداری و مالی است و به صورت شرکت سهامی فعالیت می‌کند. در این صندوق حداکثر سهم دولت ۴۹٪ است و به عنوان یک صندوق غیر دولتی بر اساس قانون تجارت اداره می‌شود.

مهمترین تعامل بین صندوق شهرستان و صندوقهای خرد؛ پرداخت تسهیلات است. صندوق شهرستان در شروع کار زمانی که اولین بار به صندوقهای خرد تسهیلات پرداخت می کند باید به این نحو عمل نماید:

به هر صندوق خرد به میزان $1/7$ تا $1/9$ برابر سرمایه آن از محل منابع داخلی صندوق حمایت شهرستان تسهیلات پرداخت می شود. نرخ این تسهیلات ۴٪ در سال می باشد که در همان آغاز از مبلغ کسر می گردد. دوره بازپرداخت این تسهیلات ۱۱ ماهه است که صندوق خرد با توجه به نوع طرحهایی که اعضای آن اجرا می کنند، همچنین با توجه به نوع بازپرداخت وام در صندوق خرد قبل از پیوستن به صندوق شهرستان و در تعامل و گفتگو با صندوق شهرستان؛ نحوه بازپرداخت وام را متقبل می گردد. به طور مثال ممکن است قسمتی از وام را به صورت قسطی و قسمتی را به صورت یکجا به صندوق شهرستان بازپرداخت نماید. در هر حال صندوق خرد باید به این اصل توجه نماید که صندوق شهرستان نیز متعلق به صندوقهای خرد است و چنانچه وجه نقد در اختیار داشته باشد می تواند به همان صندوق خرد و یا سایر صندوقهای خرد در مواقع ضرورت وام پرداخت نماید. به این دلیل صندوقهای خرد باید با توجه به اصل حمایت از صندوق شهرستان و همچنین نیازهای مالی اعضای خود تلفیقی از بازپرداخت را با صندوق شهرستان تنظیم نماید (شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، ۱۳۹۳).

صندوقهای خرد که از صندوق شهرستان وام دریافت کرده اند می توانند در طول سال و قبل از آنکه وام قبلی خود را تسویه کرده باشند به شرط آنکه اقساط معوقه نداشته باشند مجدداً از صندوق شهرستان درخواست وام نمایند. و صندوق شهرستان در صورتیکه وجهی در اختیار داشته باشد میتواند به این صندوقهای خرد وام دوم و یا سوم پرداخت نماید البته مبلغ این وامها کوچک بوده و بسته به وجه موجود در صندوق شهرستان و اقساط بازپرداخت شده به آن است. نحوه دریافت تسهیلات و بازپرداخت آن در آیین نامه های صندوق شهرستان آورده می شود (همان منبع).

صندوق خرد با توجه به رویه های قبلی خود در پرداخت وام به اعضا و با اختیار و تصمیم خود؛ وام دریافتی از صندوق شهرستان را به اعضا خرده فروشی می نماید. با توجه به اینکه توزیع وام بین اعضا نباید بر اساس سرمایه و سهام اعضا باشد؛ توصیه می گردد که صندوق خرد با موافقت تمام اعضا؛ وام دریافتی را بر اساس اولویت ها و نیازها و طرحهای ارایه شده اعضا پرداخت نماید (همان منبع).

۱۴- نتیجه گیری

در حال حاضر ۱۰ صندوق تشکیل شده در حال فعالیت بوده و موفق گردیده اند تسهیلات خرد را بصورت سریع و آسان با نرخ بهره کم در اختیار زنان روستایی عضو قراردهند.

در جدول شماره ۱ مشخصات و آمار صندوق زنان شهرستان های ذکر شده در سال ۱۳۹۳ آمده است. با توجه به جدول زیر در مدت تشکیل و فعالیت صندوق های شهرستان، این صندوق ها موفق گردیده اند سرمایه خود را ۳ برابر افزایش دهند، همچنین افزایش $1/3$ برابری تعداد صندوق های خرد و $1/5$ برابری اعضا حقیقی، نشان از استقبال زنان روستایی از اجرای طرح صندوق شهرستان در مناطق مذکور دارد.

استقبال زنان روستایی از صندوق های شهرستان نشان دهنده اعتماد آنها به این صندوق ها و افزایش اعتماد به نفس و مشارکت اجتماعیشان در فعالیتهای گروهی می باشد.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

جدول شماره ۱ مشخصات صندوق های حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی شهرستان

ردیف	نام صندوق	تاریخ تشکیل	سرمایه اولیه (میلیون ریال)	سرمایه فعلی (میلیون ریال)	سهام خصوصی	سهام دولت	تعداد صندوق های خرد اولیه	تعداد صندوق های خرد فعلی	تعداد افراد حقیقی اولیه	تعداد افراد حقیقی فعلی
۱	زنان مرودشت	1389/7/15	1400.35	5276.35	2349.17	2257.05	14	24	605	1212
۲	زنان بندر عباس	1390/2/28	1111.29	3497.43	1323.86	1271.94	12	14	474	614
۳	زنان شیراز	1390/3/5	1146.07	3955.28	661.34	635.39	7	8	437	793
۴	زنان درمیان	90/4/12	826.667	2029.36	1035.02	994.34	8	۸	377	396
۵	زنان زابل	1390/4/22	991.66	2075.60	1507.79	1448.65	۷	۸	238	341
۶	زنان سلماس	1390/4/28	706.37	2595.80	1058.56	1017.04	۷	10	338	436
۷	زنان ارومیه	1390/4/29	1066.39	4606.22	1654.32	1589.44	8	11	640	1086
۸	زنان سرایان	1390/7/20	915.27	2956.44	2017.19	1938.09	۷	۹	176	302
۹	زنان استهبان	1390/9/23	992.93	3243.76	2690.94	2585.41	18	22	521	507
۱۰	زنان دشتستان	1390/11/25	710.62	1296.73	1784.17	1713.26	14	16	412	456
جمع کل			9867.62	31532.97	16082.3۶	15450.61	102	۱۳۰	۴۲۱۸	6143

منبع: شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی (۱۳۹۳)

- امین پور، میعاد (۱۳۸۱). تجربیات موفق برخی کشورها در مورد شیوه های توانمندسازی مالی زنان روستایی. مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بریمانی، فرامرز؛ نیک منش، زهرا و خداوردی لو، سهیلا (۱۳۹۱). بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی (نمونه موردی: دهستان لکستان شهرستان سلماس). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یکم، شماره ۱، پاییز، پیاپی ۱: ۸۲-۶۹.
- حریقی، فریدون (۱۳۸۱). نقش توانمند سازی مالی زنان روستایی در توسعه روستایی با تکیه بر ایجاد تشکل های اقتصادی در کشور و تطبیق آن با الگوهای موفق در سایر کشورها. مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- حسینی، زهرا (۱۳۸۰). ضرورت ها و محدودیت های اشتغال زنان. رودهن: همایش ملی بررسی راهکارهای علمی ایجاد اشتغال.
- حیدری، صدیقه و خسروی، معصومه (۱۳۸۱). نقش توانمند سازی مالی زنان روستایی در افزایش اعتبارات خرد (با تکیه بر تشکیل شبکه های تولیدی). مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- خانی، فضیله (۱۳۸۱). اعتبارات خرد برای زنان روستایی (ضرورت ها و موانع). مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- خداوردی لو، سهیلا (۱۳۸۸). بررسی مؤلفه های توانمندسازی زنان روستایی دهستان لکستان شهرستان سلماس. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی و دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- خداوردی لو، سهیلا و بریمانی، فرامرز (۱۳۸۸). نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان فقیر و سرپرست خانوار. مجموعه مقالات دومین همایش توانمندسازی و توان افزایشی زنان سرپرست خانوار، شهرداری تهران (امور بانوان).
- دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۲). گزارش ادواری صندوق های اعتبارات خرد زنان روستایی و عشایری.
- دیهیم، حمید و وهابی، معصومه (۱۳۸۲). دستیابی زنان به اعتبارات نظام بانکی. پژوهش زنان. دوره ۱، سال ۱، شماره ۷، پاییز: ۸۷-۶۱.
- رحمانی، مریم (۱۳۸۶). نقش شبکه خرد وام دهی در توانمندسازی زنان (مطالعه موردی: روستای پشت رود بم). پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان.
- زارع، بیژن و میرباقری، اکرم السادات (۱۳۹۱). مطالعه عوامل فردی-اجتماعی موثر بر گرایش به مشارکت زنان روستایی در صندوق اعتبارات خرد استان مازندران. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۶.
- شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی (۱۳۹۳). گزارش ادواری صندوق های حمایت از توسعه فعالیت های کشاورزی زنان روستایی شهرستان.
- طالب، مهدی و نجفی اصل، زهره (۱۳۸۶). پیامد اعتبارات خرد روستایی بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار: نگاهی به نتایج طرح حضرت زینب کبری (س) در روستاهای بوین زهرا. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۳، پاییز: ۲۶-۱.
- طیپی، زهرا (۱۳۸۶). بررسی اثر اعتبارات خرد به فقر: مطالعه موردی صندوق های اعتبارات خرد زنان روستایی و گروه های مالی خودیار در استان فارس. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی. دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز
- عفتی، محمد (۱۳۷۱). بررسی عوامل موثر در مشارکت روستاییان در طرح های توسعه روستایی. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی. دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- غلامی، منیر (۱۳۸۰). موانع اشتغال رسمی زنان. رودهن: همایش ملی بررسی راهکارهای علمی ایجاد اشتغال.

فرهادی، مرتضی (۱۳۸۰). واره، نوعی تعاونی سستی کهن و زنانه در ایران. معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد کشاورزی.

قرنی آرانی، بهروز (۱۳۸۲). مطالعه عوامل موثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی های روستایی (مطالعه موردی: دهستان قنوت قم). پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

کوشکی، فاطمه؛ ایروانی، هوشنگ و کلاتری، خلیل (۱۳۹۰). عوامل موثر بر بهبود مشارکت زنان در صندوقهای اعتبارات خرد روستایی: مطالعه موردی استان کرمانشاه. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۴، شماره ۱، بهار: ۳۳-۱۵.

مداحی گیوی، مهری (۱۳۸۶). بررسی اثر بخشی صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در بهبود زندگی آنان در استانهای خراسان رضوی، کرمانشاه، مازندران و هرمزگان از دیدگاه زنان عضو. دفتر آموزش و پژوهش استانداری تهران.

ملاشاهی، غلامعباس (۱۳۹۰). بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمند سازی زنان روستایی: مطالعه صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی. اولین همایش بین المللی توسعه روستایی دانشگاه سیستان و بلوچستان. بهمن ۱۳۹۰.

میرباقری، اکرم السادات (۱۳۸۵). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش زنان روستایی به مشارکت در صندوق اعتبارات: مطالعه موردی استان مازندران. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش علوم اجتماعی. گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت معلم.

نوفل، مینو سادات (۱۳۷۶). تاثیر اشتغال زنان بر اجتماعی شدن فرزندان. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

Mathison, S. (2003). Microfinance and disaster management. Retrieved 14 August 2009. Available on: www.developmentgateway.com.au/jahia/webday/site/./mf-disasters.pdf

Mayox, L. (1997). The magic ingredient? Micro finance and women's empowerment. A briefing paper prepared for the micro credit summit. Washington: action-aid UK. Available on: www.solutionexchange-un.net.in/mf/comm.-update/res-09-070907-07.pdf.

O'Donnell, I (2009). Global assessment report-practice review on innovations in finance for disaster risk management. Retrieved 9 October 2009. Available on: www.preventionweb.net/english/hyogo/gar/background-papers/documents/chap6/provention-risk-financing-practice-review.pdf

Pincha, Ch. (2008). Gender-sensitive disaster management: a toolkit for practitioners. Retrieved 5 August 2009. Available on: <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0812/Gnder%20sensitiv%20disaster%20managemen%20Toolkit.pdf>

Shivads. M. (2004). A short note on micro credit. International seminar on micro credit for youth. Shiraz.